

NAAR EEN ECHT EUROPESE GROENE INDUSTRIEPOLITIEK

Voorwoord

De industrie wordt traditioneel niet gezien als eerste bondgenoot in de strijd tegen klimaatverandering. Inmiddels zie ik echter dat veel bedrijven willen vergroenen en dat ook andere grote uitdagingen waar we voor staan, zoals een onafhankelijk, veilig en sterk Europa, vragen om een sterke Europese industrie. Dat betekent niet dat we de industrie daarom maar moeten laten doen wat het wil, dat het door nieuwe innovaties vanuit de markt vanzelf goed komt. Nee, een sterke industrie vraagt juist om een sterke overheid en meer samenwerking. Om een overheid die groene industriepolitiek durft te voeren. Hoewel dit geen geheel nieuwe constatering is, bleef de concretisering tot nog toe helaas nog te veel uit. Terwijl het debat en de invulling, juist ook in Europese context, zo urgent zijn. In aanloop naar de Europese verkiezingen pakken wij daarom de handschoenen op, door vele gesprekken te voeren met de industrie, wetenschap, NGOs en denktanks. Die gesprekken hebben we vertaald naar een eigen visie, met daaraan gekoppeld ideeën voor een stevige uitvoering. Wat ons betreft is dit een van de kernthema's voor de Europese verkiezingen. Groene Europese industriepolitiek moet zowel de nodige versnelling geven aan de klimaattransitie als de basis leggen voor de toekomstige welvaart van Europa. Dat is de uitdaging waar we voor staan.

Veel leesplezier!

*Bas Eickhout, Europarlementariër en
lijsttrekker GroenLinks-PvdA*

Inleiding

Het vergroenen en behouden van industrie in Europa is cruciaal voor een toekomstbestendige economie met goede banen en het fundament voor een stevige positie van Europa in de wereld. De Europese industrie heeft echter steeds meer moeite om zich staande te houden in een versnellende internationale concurrentiestrijd. Stijgende energieprijzen, de noodzaak van vergroening en gebrek aan investeringen en coördinatie voeren de druk verder op. Als we een groene toekomst voor de industrie willen veiligstellen, moet Europa daarom van koers veranderen: we moeten de rolverdeling tussen overheid en industrie herdefiniëren. Het is tijd voor een echt Europese Groene Industriepolitiek.

Europa staat voor een enorme uitdaging. De elektriciteitsproductie moet vermenigvuldigen en de capaciteit van het grensoverschrijdende elektriciteitsnet moet al vóór 2030 verdubbelen. We zullen energie- en koolstofintensieve sectoren, zoals staal en de chemie, moeten transformeren, nieuwe groene productie-industrieën

zoals windenergie, warmtepompen en elektrolyse-installaties moeten opschalen en de afbouw moeten coördineren van industriële activiteiten die weinig tot geen toekomst hebben in een fossielvrije samenleving. Industriële investeringen zullen de komende jaren dus enorm moeten groeien. En tegelijkertijd moeten we een goede bescherming van werknemers garanderen.

Lang werd door politici gerekend op de kracht van de markt, die dit zelf zou oplossen. Internationale concurrentie, hoge energieprijzen en de geopolitieke onzekerheden hebben duidelijk gemaakt dat deze ideologie niets meer is dan wensdenken. Inmiddels zal geen CEO, politicus of activist ontkennen dat de overheid een belangrijke rol te spelen heeft. Industriepolitiek is in Brussel daarom geen vies woord meer, maar het debat over welke rol zij precies moet spelen komt nog maar mondjesmaat op gang.

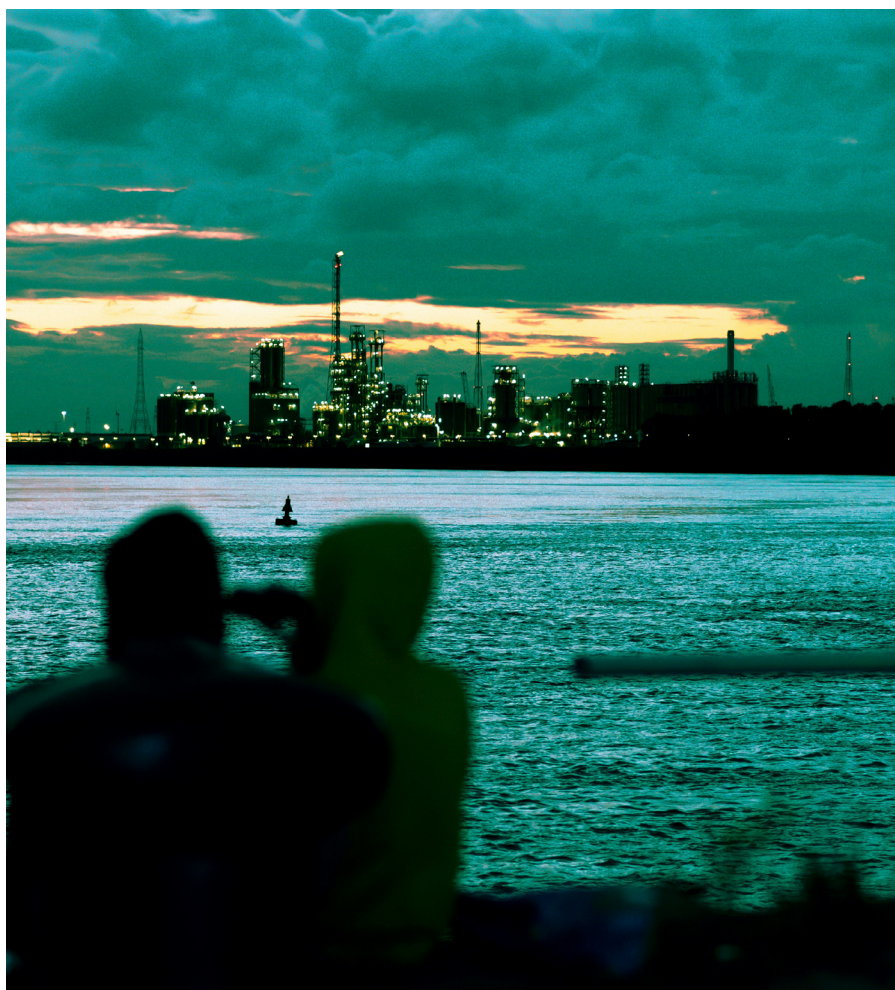
In het huidige politieke klimaat bestaat er een groot risico dat we de verkeerde afslag nemen. Conservatief Europa wil milieudoelstellingen verzwakken of de Green Deal zelfs 'pauzeren'. Laten we glashelder zijn: deze route is geen industriebeleid, maar een vrijbrief voor industriële achterblijvers. Het zou schadelijk zijn voor de investeringszekerheid, de stabiliteit en de voorspelbaarheid die de industrie

nodig heeft en het verzwakt het Europese concurrentievermogen. De nationale subsidierace die nu gaande is helpt daar niet bij. Frankrijk en Duitsland zijn goed voor ruim driekwart van de steun aan de industrie in Europa. Deze nationale steun is inefficiënt, speelt landen tegen elkaar uit en drijft een wig in de gemeenschappelijke markt. We moeten de Green Deal daarom niet afbreken, maar juist uitbouwen, zodat de EU de industrie ondersteunt in de transitie naar klimaatneutraliteit. Daarvoor is niet minder, maar juist méér sturing nodig. Geen blanco cheque voor de huidige industrie, maar een duidelijke keuze voor de industrie van de toekomst, op basis

van wederkerigheid. Waarbij naast klimaatdoelen, ook het hergebruik van grondstoffen én een gezonde leefomgeving zwaar wegen. Bovendien kan groene industriepolitiek alleen succesvol zijn als niet alleen bedrijven, maar ook werknemers profiteren van een nieuw verdienmodel. In dit stuk zetten we daarom onze visie op echte groene Europese industriepolitiek uiteen (hoofdstuk 1). Deze wordt ondersteund door vijf pilaren voor een stevige uitvoering (hoofdstuk 2):

- 1) Europese coördinatie,
- 2) het ondersteunen van groene koplopers,
- 3) het sluiten van kringlopen,
- 4) meer groene investeringen en
- 5) een eerlijke uitvoering.

1: Visie gevraagd: Europese industrie op weg naar 2040

We weten nog niet precies hoe onze industrie er in de toekomst uit zal zien, maar we weten wel dat de industrie fundamenteel en snel zal moeten veranderen, dat dit gigantische investeringen vergt en dat er winnaars en verliezers zullen zijn. Een visie op de Europese industrie is daarom cruciaal, zodat bedrijven weten waar ze aan toe zijn, de juiste investeringen kunnen doen en overheden daar de nodige hulp bij kunnen verlenen. Zodat de industrie de vele kansen die er liggen kan pakken en niet de dupe van verandering wordt, maar hiervan juist profiteert.

Klimaat, circulariteit en gezondheid versterken het Europese concurrentievermogen

Het Europees klimaatbeleid stelt duidelijke doelen voor de Europese industrie: het Europees Emissiehandelssysteem geeft vijftien jaar om klimaatneutraal te worden. Hoewel dit een uitdaging is, biedt het ook een grote kans om het Europese

concurrentievermogen te vergroten. De uitfasering van fossiele brandstoffen vergt nu grote investeringen, maar leidt op de langere termijn tot een robuuster energiesysteem, waarmee vele miljarden op dure energie-importen worden bespaard. We versterken hiermee onze Europese autonomie, aangezien de afhankelijkheid van autocratische landen als Rusland afneemt. In deze context is het een absolute topprioriteit om de ontwikkeling van hernieuwbare energie en de bijbehorende infrastructuur te versnellen, zodat de meeste industriële processen kunnen worden geëlektrificeerd.

Het vergroenen van onze industrie is echter meer dan alleen klimaatneutraliteit. De Europese Green Deal is ook een stevige agenda die werkt aan een circulaire economie en een omgeving vrij van vervuiling. Veel politici pleiten voor een stapsgewijze aanpak, waarbij deze transities één voor één worden doorlopen: na het klimaat komt het milieu. Hoewel het misschien aantrekkelijk klinkt om zo de complexiteit te verminderen, moeten deze transities elkaar juist versterken. Niet alleen hebben we niet de luxe om te wachten, het is ook veel efficiënter en goedkoper om processen maar één keer opnieuw te ontwerpen.

Als we circulariteit en gezondheid inderdaad belangrijke pijlers vinden in de industriële transitie, heeft dat ook grote invloed op de beleidskeuzes die wij nemen. Om een voorbeeld te geven: staalfabrieken kunnen hun CO₂-uitstoot verminderen door deze af te vangen, of door hun productieproces

te transformeren en groene waterstof te gebruiken. Alleen via de tweede route wordt de lokale luchtvervuiling teruggedrongen. Een ander voorbeeld is de chemische industrie, waar koolstof nog steeds nodig zal zijn in het toekomstige productieproces. Er moet dus gezocht worden naar fossielvrije alternatieven. Afval, dat nu vaak wordt verbrand, biedt hierin een oplossing. Door deze materialen te recyclen en als koolstofbron te gebruiken, hebben we minder afval en minder CO₂-uitstoot. Het gebruik van afval als grondstof en het verbeteren van hergebruik zorgt ook voor minder afhankelijkheid van grondstoffen van buiten Europa. Bovendien stimuleert het de industriële ontwikkeling in Europa, wat weer nieuwe banen oplevert.

We hebben daarom een industriebeleid nodig dat zich niet alleen richt op de CO₂-uitstoot, maar een breder beleid dat de industrie op weg zet naar gezondere, circulaire en milieuvriendelijke alternatieven.

Duidelijk kiezen voor opbouw, ombouw en afbouw

De klimaat- en energietransitie is een fundamentele verandering van onze economie die meer dan één sector aangaat. Dit gaat niet zomaar om een schoorsteen eruit en een stekker erin. Fossiele brandstoffen als olie en gas zijn niet alleen een energiebron voor de huidige industrie, ze worden ook gebruikt als grondstof in tal van industriële processen, bijvoorbeeld voor kunstmest en (petro)chemische producten. De transitie die moet

plaatsvinden is dus enorm, en zal tot grote veranderingen in het industriële landschap leiden. Het is daarom een illusie, en zelfs naïef, om te denken dat de industrie van nu precies hetzelfde zal zijn als die in 2040.

Wie – zoals veel conservatieve partijen – de keuze maakt om sturing bij de markt te laten, zal moeten accepteren dat veel bedrijven deze verandering niet overleven. Omdat de internationale concurrentie te groot is of omdat in Europa de randvoorwaarden voor vergroening, zoals voldoende infrastructuur en betaalbare groene energie, niet voldoende worden geboden. Als de overheid onvoldoende ondersteunt, betekent dit het eind van een deel van de industrie in Europa.

Het alternatief is hulp vanuit de overheid, en dat gebeurt in verschillende Europese landen dan ook op grote schaal. In de praktijk komt dit echter vaak neer op het subsidiëren van de grootste vervuilers, en dus bestaande bedrijvigheid, zonder daar scherpe keuzes in te maken. Door iedereen een beetje te ondersteunen, ondersteun je eigenlijk niemand echt. Partijen die niet kiezen en alleen inzetten op het behoud van de huidige industrie zijn niet bezig met groene industriepolitiek, maar gooien op grote schaal belastinggeld weg, ook omdat er vaak geld gaat naar zaken die bedrijven volgens bestaande wetgeving al verplicht zijn te doen.

Groene industriepolitiek moet zich juist richten op de economische activiteiten van de toekomst. Wij

kiezen voor opbouwen, ombouwen en afbouwen, in plaats van alle bestaande productieprocessen te ondersteunen of alles aan de markt te laten. We kiezen voor beleid dat de industrie van de toekomst ondersteunt. We moeten daarom goed kijken naar de trends en veranderingen in vraag, productiekosten en locatiefactoren en op basis daarvan

beleid maken om de industrie te sturen. Dat betekent nieuwe groene sectoren, en sectoren van Europees strategisch belang (financieel) ondersteunen, maar ook accepteren dat bepaalde sectoren zullen krimpen of zelfs verdwijnen. Het onderstaande blok illustreert dit voor Nederland.

Keuzes op weg naar 2040

Nederland is door zijn ligging aan zee, de grote rivieren naar het Duitse en Belgische achterland, onze goed geschoolde beroepsbevolking en stabiele overheid een aantrekkelijk vestigingsland voor de hoogwaardige industrie. Naast de strategische locatie, had het een belangrijke extra troefkaart: goedkoop en overvloedig gas. Daarbij kan Nederland rekenen op een aanvoer van olie en kolen naar de haven van Rotterdam. Nederland is in 2024 de fossiele hub van Europa, en dat is goed voor de huidige energie-intensieve industrie.

De komende decennia komt er een einde aan de toevoer van fossiele energie, zowel als energie als grondstof. Het alternatief ligt dichterbij huis: we bouwen de Noordzee om tot nieuwe energiehub en schakelen om van fossiele energie naar groene stroom en groene moleculen zoals waterstof, die deels geïmporteerd zullen moeten worden. Biologische reststromen, gerecycled afval en uit de lucht opgevangen CO₂ worden de nieuwe grondstoffen voor de industrie, zodat de industrie klimaatneutraal én circulair wordt. Dit alles kost tijd, geld en geeft onzekerheid. Met grote gevolgen voor de industrie, die zich onherroepelijk zal moeten aanpassen en dus voor keuzes staat op weg naar 2040.

Chemie – De Nederlandse chemische sector is relatief groot door de ligging in een delta en de invoer van grote hoeveelheden olie en olieproducten. De sector zal zo veel mogelijk moeten elektrificeren en op zoek moeten naar nieuwe grondstoffen, zoals waterstof, biograndstoffen en afval. Circulair gebruik van grondstoffen is daarvoor cruciaal. Hoewel de geografische positie en verwevenheid met andere industrieën een goede uitgangspositie geeft, zal het toekomstperspectief voor een belangrijk deel afhangen van de tijdige beschikbaarheid en betaalbaarheid van duurzame energie en grondstoffen. Een nieuwe generatie groene chemie vraagt actieve, maar tijdelijke ondersteuning van de overheid. En daarbij ook beleid dat de vraag naar groene producten verzekert.

Raffinage – Tegelijk zal de vraag naar petrochemische producten zoals benzine en diesel sterk afnemen. Nederland zal veel minder raffinagecapaciteit nodig hebben voor de productie van synthetische brandstoffen. Daarbij zijn de gigantische hoeveelheden waterstof om dergelijke brandstoffen te maken waarschijnlijk goedkoper in andere delen van de wereld, terwijl de transportkosten van de synthetische brandstoffen relatief laag zijn. We moeten daarom zeer terughoudend zijn met het subsidiëren van deze sector, die bovendien vaak zelf de ruimte heeft om investeringen te doen.

Staal – Op dit moment wordt in IJmuiden staal gemaakt met kolen. De overstap naar waterstof om ijzererts te verwerken vereist een fundamentele omslag in de productie, die een gigantische hoeveelheid duurzame elektriciteit vergt. Een andere, te combineren, optie is het smelten van schroot in een elektrische oven. Staalproductie gebaseerd op waterstof zal mogelijk elders in Europa goedkoper zijn dan in Nederland. Ook heeft de locatie van Tata Steel een directe impact op de volksgezondheid. Tegelijkertijd hebben we groen staal in onze toekomstige economie nodig en is de locatie van Tata aan zee beter dan die van veel staalfabrieken in Europa, zeker als Nederland zijn wind-op-zee-ambities realiseert. In een groene economie moet daarom plaats zijn voor een staalfabriek, maar niet zoals we die nu kennen. Dit wordt bevestigd door het onlangs verschenen rapport van Blom en Wijers, waarin verschillende opties worden gewogen. Wat ons betreft zal Tata snel en fundamenteel moeten veranderen, wil het haar bestaansrecht in Nederland behouden. Dat betekent dat de kookfabrieken, de meeste vervuilende onderdelen van Tata, zo snel mogelijk dicht moeten en er op termijn een overstap op groene waterstof moet worden gemaakt, in combinatie met elektrificatie van een deel van het proces, zodat de circulariteit ook wordt verbeterd. De overheidsondersteuning die daarbij nodig is, moet worden gebonden aan strenge voorwaarden en gebruikt worden voor de vergroening van het bedrijf, niet voor het opruimen van vervuiling die ontstaan is door achterstallig onderhoud.

Kunstmest – In Nederland wordt door de historische aanwezigheid van gas relatief veel kunstmest gemaakt, maar dat concurrentievoordeel valt met het sluiten van Groningen weg. In de toekomst is hiervoor een grote hoeveelheid waterstof nodig, en dus goedkope groene stroom. Kunstmest valt onder de CO₂-grensheffing, maar het gat met kunstmest op basis van fossiele energie wordt niet geheel goedge maakt. Daar komt bij dat het gebruik van kunstmest in de landbouw moet gaan afnemen in de transitie naar een duurzamer voedselsysteem: met zo'n 20% in 2030. Ook is de kans aanwezig dat grote hoeveelheden groene stroom in zonnigere delen van Europa of de wereld

goedkoper zijn. Om te voorkomen dat elk EU-land haar fabrieken, tegen nieuwe economische ontwikkelingen in, met miljardensubsidies overeind houdt, moet er een afbouwplan voor de sector komen.

Niet energie-intensief – Hoewel de chemie, staal- en kunstmestindustrie samen zo'n 30% van het Nederlandse energieverbruik voor hun rekening nemen, beslaan ze slechts 1% van de omzet, en vertegenwoordigen ze maar een halve procent van het aantal werkenden in Nederland en slechts 4% van de werkenden in de gehele industrie. Het subsidiëren van vergroening in deze industrie heeft dus relatief veel klimaatimpact, maar kan ook ten koste gaan van vernieuwing in de andere 96% van de industrie. Ergens geld uitgeven, betekent dat we het ergens anders niet doen.

Daarom is het zo van belang dat we niet blind inzetten op het behoud van alleen de huidige zware industrie, maar goed kijken naar de toegevoegde waarde op lange termijn en dit afzetten tegen de gevolgen van het verdwijnen van deze industrie voor onze economie, het milieu en klimaat, en werknemers in deze sectoren. Andere, minder energie-intensieve sectoren, hebben dan soms net zo veel of meer recht op actief beleid vanuit de overheid, zodat ook daar nieuwe kansen worden gepakt. Denk daarbij aan de vergroening van hoogwaardige maakindustrie zoals ASML, scheepswerven of warmtepompen of nieuwe sectoren zoals batterij- of specialistische opwekking en toepassing van hernieuwbare energie.

De toekomst van de industrie is Europees

Lang was het van ondergeschikt belang waar spullen geproduceerd werden, dat deden we immers op de goedkoopste plek. Daar is echter verandering in gekomen, nu er steeds duidelijker is dat de energietransitie 'made in China' zal zijn. Elektrische auto's, warmtepompen en zonnepanelen: in alle waardeketens timmert China aan de weg en daarmee zal economische activiteit en banen zich verplaatsen. Dat maakt Europa ontzettend kwetsbaar, zowel economisch als geopolitiek. Er leeft dus de terechte zorg dat de

Europese industrie zal vertrekken of weggeconcurrereerd zal worden als de EU geen actief beleid voert om een sterke Europese industrie te behouden. Voor de productie van essentiële materialen en goederen willen we niet afhankelijk zijn van instabiele handelspartners.

Door de oorlog in Oekraïne, hoge energieprijzen en de Amerikaanse Inflation Reduction Act begint dit langzaam door te dringen tot de Europese politiek, waar met de 'Net Zero Industry Act' en de 'Critical Raw Materials Act' een eerste stap is gezet om deze afhankelijkheden te

verminderen. De huidige wetsvoorstellen waarin dit wordt vastgelegd zijn echter zwak: de focus ligt op snellere vergunningverlening en minder milieuregels. Van een poging om meer Europees geld klaar te zetten bleef vrijwel niets over. Bovendien ontbreken, zoals zo vaak, strategische keuzes voor bepaalde sectoren.

Het huidige industriebeleid dat gevoerd wordt in de EU stelt nationale gevestigde belangen nog altijd boven Europese autonomie en echte toekomstbestendigheid. Dat wordt verder versterkt door een tijdelijke versoepeling van de staatssteunregels, waardoor grote landen zoals Frankrijk en Duitsland nu hun nationale industrie beschermen, in plaats van het Europees belang te behartigen. Willen we een vuist kunnen maken tegen het grote geld uit de VS en de productiekracht van China, dan moet onze industriepolitiek een serieuze Europese dimensie krijgen. Ook Nederland moet gaan inzien dat het in het eigen belang is om hier in Brussel een vuist voor te maken.

Naast geopolitieke belangen dwingen ook de gevolgen van klimaatverandering ons ook tot Europese coördinatie. Zo zijn veel bedrijven naast rivieren gevestigd, omdat rivieren worden gebruikt voor koelwater en voor de aan- en afvoer van grondstoffen en producten. Opwarmende rivieren hebben echter minder koelcapaciteit en opdrogende rivieren beperken de transportmogelijkheden. Als het minder makkelijk wordt om via rivieren grondstoffen aan te voeren, kan het bijvoorbeeld slimmer zijn om eerder in

de keten al de volgende productiestap te nemen. Als we uitzoomen naar Europese schaal en industriële ontwikkeling coördineren en op elkaar afstemmen, wordt het beter mogelijk om strategische locatiekeuzes te maken. Zo zorgen we ook voor meer zekerheid en voorspelbaarheid voor de industrie.

2: De uitvoering: Vijf pilaren van een groene industriepolitiek

Foto: ANP, Chris Emil Janssen

2040 lijkt ver weg, maar is voor de industrie al dichtbij. Naast een heldere visie, is daarom nu vooral ook actie nodig. Lang werd gedacht dat de markt de industrie zou vergroenen, maar nu blijkt juist dat bedrijven door concurrentie onvoldoende innoveren of zelfs fundamentele vernieuwing tegenhouden. Het is juist de overheid die het tempo van de transitie op kan voeren met investeringen, normering en coördinatie in de keten. Dat vergt echter een fundamenteel andere manier van denken: van Europa als markt, naar Europa als macht. De uitvoering van onze visie steunt daarom op vijf pilaren: 1) Europese coördinatie, 2) het ondersteunen van groene koplopers, 3) het sluiten van kringlopen, 4) meer groene investeringen en 5) een eerlijke uitvoering.

Pilaar 1: Bouw aan Europese coördinatie

Hoewel Europa pretendeert industriepolitiek te bedrijven, heeft het nog weinig bevoegdheden om dat daadwerkelijk te doen. De ontwikkeling van infrastructuur, zoals nieuwe energienetten en waterstofleidingen, ligt nu bij nationale overheden. Ook de keuze om bepaalde sectoren juist wel of niet financieel te ondersteunen, wordt nu op nationaal niveau gemaakt,

op basis van nationale afwegingen. Tegelijkertijd zien we dat de Europese markt en het energienet steeds meer vervlochten raakt. En de keuze om in het ene land een sector te steunen, kan verstreckende gevolgen hebben voor die sector in andere EU-landen. Kort gezegd: het gebrek aan coördinatie leidt tot inefficiëntie en vertraging. Europa moet daarom meer bevoegdheden krijgen om dergelijke ontwikkelingen te kunnen plannen en coördineren.

Infrastructuur is een Europees belang

Toen Rusland Oekraïne binnenviel en de gascrisis steeds verder opliep, werd pijnlijk duidelijk hoe lidstaten met elkaar concurreerden, bijvoorbeeld bij het sluiten van LNG-contracten en de bouw van terminals. De Europese Commissie stond langs de zijlijn, en had daardoor geen inzicht in het risico op overcapaciteit, laat staan een effectieve manier om regie te voeren. Ook ontbreken er al jaren cruciale schakels in het Europese energienet, bijvoorbeeld tussen Frankrijk en Spanje, waardoor goedkope duurzame energie het noorden niet kan bereiken. Verbindingen van Europees belang, die de weerbaarheid versterken en energieprijzen verlagen, worden nog te vaak tegengehouden vanwege nationale belangen. Terwijl juist die verbindingen in de transitie van steeds groter belang zijn.

Het huidige Europese beleid lost deze coördinatieproblemen niet op. Er is amper geld om in de Europese infrastructuur te investeren, laat staan dat er enige vorm van doorzettingsmacht is. Europese

projecten zijn vaak wensenlijstjes van lidstaten die onvoldoende voortkomen vanuit een visie op het energienet van de toekomst. Als het gaat om de industrie zelf, heeft Europa wel de bevoegdheid staatssteun goed te keuren, maar er is amper afstemming over de effecten daarvan, laat staan over wat dit betekent voor de Europese autonomie, capaciteit in sectoren en energievraag.

Een Europese Machinekamer

Er zit dus een enorm gat tussen federale industriepolitiek, zoals die in de VS of China gevoerd wordt, en de huidige realiteit in de Europese Unie. Er moeten dus de komende jaren broodnodige stappen gezet worden, zonder dat we het industriebeleid volledig federaliseren. Wat ons betreft moet er daarom een Europese ‘Machinekamer’ komen met een sterk mandaat en voldoende menskracht om het industriebeleid te coördineren, met taken als:

Verkrijgen en gebruiken van cruciale informatie die nodig is om inzicht te krijgen in het Europees belang en Europese strategische keuzes te bepalen.

Ontwikkelen van meerjarige plannen en visies op de Europese industrie, strategische grondstoffen en infrastructuur. Landen moeten, deels in regionaal verband, hun industrieplanning en investeringen op elkaar gaan afstemmen. In navolging van de wetgeving voor Trans-Europese Energieprojecten (TEN-E), moet er ook een Europees planningsgremium komen waarin lidstaten samen industrieafwegingen maken (TEN-I).

Een sterk mandaat om adviezen te formuleren voor infrastructurele projecten van Europees belang. Wanneer lidstaten het onderling oneens zijn over deze projecten, krijgt deze autoriteit het mandaat om te bemiddelen en in het uiterste geval bindende besluiten te nemen, net zoals dat momenteel het geval is bij de Europese financiële toezichthouders. Ook kan deze autoriteit zo nodig assisteren bij de uitvoering.

Vormgeven van Europese subsidieprogramma’s aan de Europese industrie, grondstoffenketens en infrastructuur van vitaal Europees belang en het adviseren bij vormgeving van nationale subsidie- en investeringsprogramma’s en instellingen zoals Invest-EU en de Europese Investeringsbank.

Informereren en communiceren over de uitdagingen en oplossingsrichtingen zodat begrip ontstaat voor de opgave waar we voor staan. Waaronder een centraal informatieloket voor de industrie zelf.

Europese coördinatie in de praktijk

Nyrstar is een internationale metaalverwerker met het hoofdkantoor in Budel, Noord-Brabant. Het bedrijf smelt zink in Frankrijk, België en Nederland. De fabriek in Budel is geëlektrificeerd en wordt voor een groot deel gevoed door groene stroom. Nyrstar wil zelfs uitbreiden en kan flexibel produceren, dus minder als de zon

niet schijnt of wind niet waait. Een voorbeeld van de industrie van de toekomst.

Door een verschil in nationale subsidiëring – in tegenstelling tot Nederland, compenseren andere EU-landen de kosten van het Europese Emissiehandelssysteem – is de concurrentie binnen Europa ongelijk. Het bedrijf heeft eerder zijn productie in Nederland moeten krimpen, en heeft nu zelfs (mogelijk tijdelijk) de productie stilgelegd vanwege hoge stroomprijzen.

Daarnaast concurreert het bedrijf met producenten van buiten de EU, die vervuilender produceren.

Europese coördinatie is cruciaal om dit probleem aan te pakken. In plaats van de druk op Nederland op te voeren om ook te subsidiëren, zou deze subsidie in Europees verband moeten worden afgeschaft. Dat is beter voor 27 schatkisten. De nationale subsidierace moet worden omgebogen in een gezamenlijke, strategische afweging om te bepalen of er wel of geen subsidie moet worden verstrekt aan dergelijke sectoren.

Naast een concurrentieprobleem, ziet Nyrstar ook kansen. Zinkerts bevat vaak metalen die als bijproduct kunnen worden gewonnen. Ook zeldzame metalen, waarvan de productie nu vrijwel geheel in China plaatsvindt.

Fabrieksuitbreiding waarmee deze metalen worden gewonnen is dus een mooie kans voor de Europese zelfstandigheid. Daarvoor moet wel

de productieketen, die verspreid is over verschillende Europese landen, open blijven en op elkaar zijn afgestemd. Investeren in uitbreiding heeft dus effect op investeringen in andere EU-landen. Een bedrijf als Nyrstar zou terecht moeten kunnen bij een Europees loket dat helpt bij de ondersteuning van investeringen in verschillende lidstaten, bijvoorbeeld door te ondersteunen bij vergunningen, investeringen of infrastructuur.

Pilaar 2: Ondersteun groene koplopers

Lang dachten veel beleidsmakers dat een CO2-prijs de Europese markt vanzelf voldoende prikkels zou geven om te verduurzamen. Hoewel de theorie klopt, blijven de nodige investeringen in de praktijk uit. Allereerst omdat de prijs lang te laag is geweest en er gratis rechten worden uitgedeeld, maar ook omdat het voor bedrijven onduidelijk is of ze de meerprijs kunnen doorrekenen op de wereldmarkt. Dat geldt vooral voor sectoren met weinig marge en hoge energiekosten. De markt kan het kortom niet alleen, maar heeft duidelijkheid en ondersteuning vanuit de overheid nodig. Europa moet het, naast noodzakelijk, ook aantrekkelijk maken om snel te vergroenen.

Een sterkere prijsprikkel

Zoals gezegd speelt het Europees Emissiehandelssysteem (ETS) een centrale rol in de verduurzaming van

de zware industrie. Hoewel de prijs afgelopen jaar is opgelopen en nu daadwerkelijk voelbaar is, werkt het systeem onvoldoende. De meeste bedrijven krijgen nog altijd veel gratis rechten (een fossiele subsidie) zodat hun positie op de wereldmarkt niet wordt aangetast. Om dit probleem op te lossen, is er een CO₂-grensheffing opgetuigd die import van zaken als kunstmest en staal met dezelfde prijs belast. Deze CO₂-grensheffing moet voor meer, en het liefst alle sectoren gaan gelden, zodat gratis rechten voor 2030 kunnen worden uitgefaseerd. Op korte termijn moeten er stevige voorwaarden aan gratis rechten worden gekoppeld: bedrijven die deze subsidies ontvangen moeten investeren in verduurzaming.

Tegelijk zijn veel investeringen in verduurzaming pas rendabel als de CO₂-prijs (ver) boven de 100 euro komt, maar de prijs is begin 2024 flink gedaald, tot ongeveer de helft. Door meer zekerheid in de prijs in te bouwen, bijvoorbeeld met een bodemprijs, nemen we een deel van die onzekerheid weg. Voorlopig is het echter zo dat zelfs met ETS, een elektrische boiler vaak duurder is dan aardgas gebruiken in het productieproces. Voor bedrijven blijft het in dat geval onduidelijk of zij de meerprijs van investeringen kunnen doorrekenen op een concurrerende wereldmarkt. Als we snel willen verduurzamen, kan alleen de overheid dit inherente probleem van de markt oplossen.

Geef de markt zekerheid

We moeten de markt de zekerheid geven dat een groot deel van de meerkosten van verduurzaming kunnen worden opgevangen. Dat is heel goed mogelijk, als we naast aanbodbeleid (zorgen dat er groen geproduceerd wordt) ook vraagbeleid gaan voeren (zorgen dat groene producten worden gekocht). Staal is hiervan een goed voorbeeld. Een staalfabriek vergroenen kost miljarden, maar een nieuwe auto wordt maar 100 tot 200 euro duurder als deze met groen staal is gemaakt. Door autoproducenten te verplichten groen staal te gebruiken, kan de staalproducent met zekerheid een grote investering doen. Die weet immers dat het product wordt gekocht.

Eenzelfde effect op de markt hebben verplichte duurzaamheidscriteria bij openbare aanbesteding, waarbij de honderden miljarden aan overheidsopdrachten verplicht worden ingezet ten bate van duurzame producenten. Sterker nog, de criteria kunnen zo worden opgesteld dat Europese producenten hier voordeel van hebben, in vergelijking met hun meer vervuilende concurrenten. Dit idee begint nog maar mondjesmaat zijn weg te vinden naar Europese wetgeving, dat moet en kan dus beter en sneller. Een derde manier om de markt te vergroenen zonder subsidies is het zetten van meer CO₂-standaarden, zoals we die nu ook voor auto's en vrachtwagens hebben. Dit kunnen we voor meer machines, materialen en transportmiddelen doen waar schone alternatieven voorhanden zijn. Denk aan zero-emissie-binnenvaartschepen,

waar Nederland verschillende start-ups in kent, of cement met veel minder klinker. De combinatie van ambitieus klimaatbeleid en duidelijkheid voor de markt leidt ertoe dat Europese bedrijven durven te investeren en daardoor veel sneller kunnen verduurzamen dan Amerikaanse of Chinese aanbieders. Zo kan Europa een groene koploper worden.

Hulp bij vergroening

Door internationale concurrentie kan echter niet alles worden opgevangen door wetgeving. Daarom kan, naast zekerheid, ook financiële ondersteuning van vergroening nodig zijn. De meerprijs van groene investeringen kan hem zitten in een nieuwe installatie, maar ook in hogere operationele kosten, zoals groene stroom in plaats van fossiel. Om de overgang naar fundamenteel andere productieprocessen mogelijk te maken, zullen we als Europa een deel van deze kosten moeten dragen. Ook om te voorkomen dat alleen grote landen, zowel binnen als buiten Europa, dit doen. Het is belangrijk dat dit hulp is voor de transitie, niet om structureel kosten te drukken.

De prioriteit van leningen, garanties en subsidies, moet liggen bij sectoren met een strategisch belang. Daarbij moet de steun zich met name richten op oplossingen die veel meer kosten dan de hoogte van de CO₂-prijs en maatschappelijk van meerwaarde zijn. Denk aan elektrificatie verkiezen boven CCS of waterstof, of fundamentele groene innovaties die moeten worden opgeschaald. Hierbij moet Europa

gebruikmaken van ervaring die is opgedaan in de lidstaten, zoals de 'Carbon Contracts for Difference' die in Duitsland worden ontwikkeld.

Pilaar 3: Sluit de kringlopen

Circulair produceren biedt een grote kans voor de Europese industrie. Het betekent allereerst meer industrie en baankansen, omdat we ons afval niet verbranden of exporteren, maar hergebruiken. Daarbij is het ook een antwoord op de grondstoffenschaarste en geopolitieke onzekerheden. We worden immers minder afhankelijk van import. Er valt op dit vlak echter nog een wereld te winnen. Zelfs van plastic, waar relatief veel gebeurt, wordt nog maar 40% gerecycled. Bovendien impliceert recycling vaak downcycling, omdat gerecyclede materialen niet dezelfde kwaliteit hebben als primaire materialen. Voor andere materialen is het terugwinnen van nieuw materiaal uit afvalstromen nog niet commercieel beschikbaar of technisch onhaalbaar. We moeten daarom dringend de kwantiteit en kwaliteit van recycling in de EU verbeteren.

Circulair moet de norm worden

Het hergebruik van afval als nieuwe grondstoffen en materialen in de industrie heeft grote voordelen. Hergebruikte producten zijn minder energie- en uitstootintensief dan primaire productie en de procesemissies zijn verwaarloosbaar. Hierdoor kan circulariteit tot de helft van

de uitstootpuzzel van de industrie oplossen. Bovendien is een circulaire economie cruciaal voor de Europese strategische autonomie: door ons afval te hergebruiken kunnen we de Europese industrie voorzien van de grondstoffen die zij zo hard nodig heeft. Een krachtig circulair beleid moet afval omzetten in een concurrentievoordeel.

Dit gebeurt niet vanzelf, want hergebruik kost geld en kent grote technische uitdagingen. Op de lange termijn zullen materialen schaarser worden, en daarom een steeds hogere waarde krijgen, maar op korte termijn moet beleid helpen bij het van de grond krijgen van circulaire productieketens. Een mooi voorbeeld is de Europese batterijverordening, die het gebruik van gerecyclede materialen voor nieuwe accu's verplicht. Hierdoor ontstaat er vraag naar deze materialen, die op zijn beurt de investeringen van recyclingbedrijven ondersteunt. Deze normen voor gerecyclede inhoud in producten moeten worden gebruikt in meer belangrijke materiaalstromen, zoals elektronische apparatuur, auto's en kunststoffen. Zo houden we de materialen in Europa, worden we minder afhankelijk van de rest van de wereld en leggen we de basis voor een duurzame industrie.

Beter gebruik moet lonen

Een tweede uitdaging is de materialen en reststromen in onze economie hoogwaardig gebruiken. Denk aan het gebruik van afval en groene reststromen als grondstof voor de toekomstige chemie, waar nu veel van deze reststromen nog worden verbrand.

Hoewel de markt een deel van deze uitdaging zal oplossen door beprijzing, wordt dat nu tegengehouden door perverse prikkels in beleid. Denk aan de richtlijnen voor duurzame energie die het verbranden van biomassa stimuleren of de voorkeur die in wetgeving wordt gegeven aan biobrandstoffen voor schepen en vliegtuigen. Dit is niet alleen niet duurzaam, maar ook economisch gezien niet het beste gebruik. We hebben een strategie nodig die het gebruik van koolstof duidelijk op de meest efficiënte manier stuurt en stimuleert.

Pilaar 4: Ontketen groene investeringen

Europa heeft een groen investeringsprobleem. Terwijl de VS heeft besloten honderden miljarden te investeren in nieuwe technologie en het verbouwen van de industrie, loopt deze discussie in Europa totaal vast. Voorlopig zijn de miljarden die uit zijn getrokken tijdens de coronacrisis eenmalig en de onderhandelingen over de EU-begroting leiden tot snijden in geld voor innovatie. Het probleem van Europa is echter niet alleen dat er te weinig wordt geïnvesteerd, maar ook dat het gefragmenteerd is en voor veel bedrijven niet makkelijk bereikbaar is. Willen we de transitie versnellen en zorgen dat bedrijven meer in Europese vergroening investeren, zal Europa daar iets aan moeten doen. Meer geld naar groen

In de eerste plaats gaat het om de hoeveelheid geld. Het Europese

Innovatiefonds, dat bedrijven moet helpen bij verduurzaming, bevat maar een fractie van het geld dat nodig is, ook is een groot deel pas over jaren beschikbaar. Een tweede probleem is de fragmentatie. Er is wel meer geld beschikbaar, maar dat is verdeeld over vele nationale potjes, met eigen voorwaarden en regels. De landen met de diepste zakken trekken de portemonnee voor de industrie en concurreren tegen hun zwakkere Europese broeders.

Om dit investeringsgat te dichten en ook kleinere landen mee te trekken in de wereldwijde vergroeningsrace moet Europa veel meer geld investeren. Als antwoord op de IRA moet ook Europa uniforme regelingen opzetten die in het Europees belang helpen bij verduurzaming, infrastructuur en de financiering van groene innovaties. De EU-landen zullen samen geld moeten lenen voor een Groen Transitiefonds van ten minste 1% van het Europese BBP. Dat dicht niet het gehele investeringsgat, maar is wel cruciaal om grote gemeenschappelijke investeringen te kunnen doen in zowel de vergroening van strategische sectoren, als de opbouw van nieuwe technologie.

De markt moet meedoen

Publiek geld moet als vliegwielen dienen voor private investeringen. Van pensioenfondsen tot durfkapitalisten, moet men het signaal krijgen dat groen investeren de toekomst is. We moeten in regelgeving meer onderscheid maken tussen groene

en vervuilende investeringen. Door financiële instellingen klimaat- en andere duurzaamheidsrisico's streng en consequent te laten opnemen in hun risico-inschattingen en bijbehorende kapitaaleisen, zullen groene investeringen aantrekkelijker worden ten opzichte van vervuilende investeringen die hun waarde door de transitie of klimaatschade dreigen te verliezen. Ook kan de Europese Centrale Bank een lagere rente hanteren voor groene investeringen, want verduurzaming draagt bij aan prijsstabiliteit.

Meer geld alleen is niet de oplossing, we moeten het ook goed inzetten. Naast dat er meer geld nodig is voor fundamentele innovatie, is er traditioneel weinig geld beschikbaar voor de opschaling van nieuwe technologie. Daar zit ook veel meer risico, en dus is het zowel voor de overheid als het bedrijf niet heel aantrekkelijk. Totdat een markt volwassen is en functioneert, sneuvelen veel initiatieven: de zogenaamde 'vallei des doods'. Europa moet veel meer als co-investeerder optreden om het risico van opschaling te delen, en waar dat kan, later ook te delen in de opbrengsten.

Van fossiele subsidies, naar groene investeringen

Op dit moment moet groen geld concurreren met fossiele subsidies, iets dat weleens wel eens wordt vergeleken met het tegelijkertijd aanzetten van de airco en verwarming. Dat doen we in Nederland, maar in de rest van Europa is dat niet anders. Voor Europa

ontbreekt een breed overzicht van fossiele subsidies zoals we dat in Nederland hebben, maar het gaat hier om honderden miljarden. Een belangrijk voorbeeld zijn de gratis emissierechten voor de industrie, die sinds 2008 optellen tot zo'n 200 miljard euro, en waar nu jaarlijks voor tientallen miljarden bijkomen. Zoals gezegd is er aanvullend beleid nodig als we deze volledig willen afschaffen, maar het geeft aan dat er veel geld de verkeerde kant op beweegt.

Het debat over het einde van fossiele subsidies moet, na Nederland, ook in Europa gevoerd worden. Sterker nog, door Europese coördinatie kan de afschaffing veel sneller. Veel van de subsidies zijn namelijk vastgelegd in Europese wetgeving, zoals gratis emissierechten en uitzonderingen op energiebelastingen. Als de koplopersrol van Nederland navolging vindt in Europa is dat beter voor zowel het klimaat als het Europese bedrijfsleven. Het speelveld wordt zo gelijkgetrokken en mogelijke bezwaren over de concurrentiepositie worden weggelaten. Het geld dat beschikbaar komt door fossiele subsidies uit te faseren, moet gebruikt worden om te investeren in de vergroening van de industrie.

Pilaar 5: Zorg voor een eerlijke uitvoering

De transformatie van onze industrie en de opbouw van nieuwe sectoren biedt kansen voor honderdduizenden werknemers. Een sterke groene industrie is de motor voor een bloeiende economie met goede groene banen.

Maar de realiteit is ook dat op sommige plekken er ook banen zullen veranderen of zelfs verdwijnen. Dit vraagt om een vooruitziende blik van werkgevers en overheden. Ook is er sociaal beleid nodig om de verschillen tussen landen, mensen op de werkvloer en in de samenleving niet te groot te laten worden. En om ervoor te zorgen dat nieuwe banen ook goede banen zijn. Iedereen moet hiervan de vruchten kunnen plukken. Industriepolitiek kan de drijfveer zijn van goed werk en een sterke economie, maar ook dit vraagt om sturing en visie.

Een Europese scholings- en baangarantie

Allereerst moet het glashelder zijn dat werkgevers een belangrijke verantwoordelijkheid dragen om hun werknemers mee te nemen in de transitie. Dit betekent het organiseren van bij- en omscholing bij verandering van functie of begeleiding naar nieuw werk als een bedrijf zijn deuren moet sluiten. Europa moet hierop toezien en helpen wanneer dat nodig is. In samenwerking met bedrijven moeten we toewerken naar een Europese baan- en scholingsgarantie die de angst voor werkloosheid en armoede voor werknemers wegneemt. Sterker nog, als we als Europa besluiten dat bepaalde sectoren van Europees belang zijn, dan moet er actief beleid gevoerd worden om mensen daar aan de slag te krijgen. Dat betekent inzetten op samenwerking tussen het onderwijs en bedrijfsleven, goede arbeidsvoorwaarden en voldoende zekerheden, ook voor groepen die nu vaak meer afstand hebben tot de arbeidsmarkt.

Een goede baan en zeggenschap

Een baan in de huidige industrie is vaak een goede baan die zekerheid geeft, wat dank aan de hoge organisatiegraad van werknemers en de traditioneel actieve rol van de vakbonden in deze sectoren. De krapte op de Europese arbeidsmarkt geeft ons een extra reden om dit ook te eisen van de nieuwe industrie. Goed werk en goed loon moeten centraal staan, ook voor groene bedrijven. Daarom is het cruciaal dat Europa harde eisen stelt voor nieuwe sectoren, waar sterke vakbonden en cao's ook de norm moeten zijn. Uitbuiting mag geen verdienmodel zijn, ook niet in de nieuwe industrie. Daarom moeten we de Europese minimumstandaarden voor veilig en goed werk verbeteren. Gelijktijdig met het maken van technische plannen voor om- en afbouw van de zware industrie is het nodig dat er door ieder bedrijf sociale plannen worden gemaakt voor werknemers. Werknemers hebben immers het recht op zeggenschap over de veranderingen die verduurzaming teweegbrengen, en het recht om in een vroeg stadium geïnformeerd te worden over de gevolgen die dit heeft voor hun baan.

Op basis van wederkerigheid

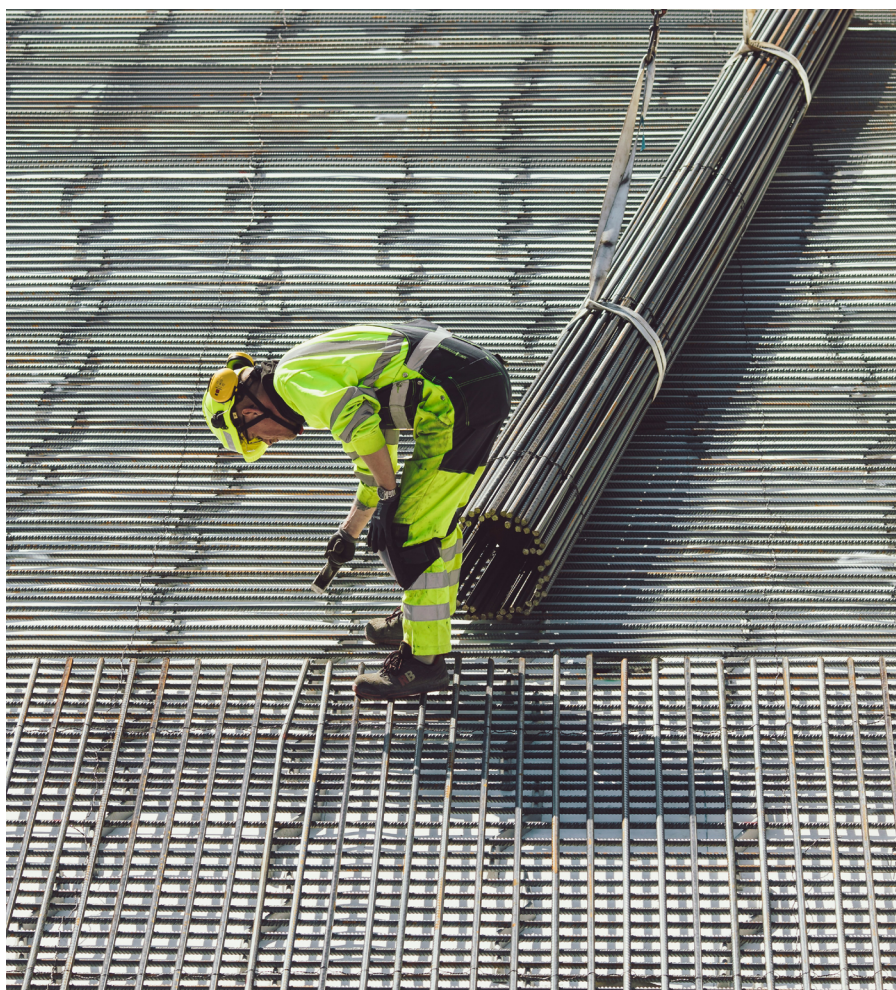
Het fundament onder elke samenleving is vertrouwen. Dit vertrouwen staat in heel Europa onder druk door een toenemende ongelijkheid; een steeds kleinere groep mensen plukt de vruchten van economische groei. Het kan niet bestaan dat er miljarden aan belastinggeld naar bedrijven gaat, terwijl diezelfde bedrijven tegelijkertijd mensen ontslaan, een groot deel van

hun winst uitkeren aan aandeelhouders, of dit doorsluizen naar buitenlandse moederbedrijven. We moeten daarom sociale voorwaarden koppelen aan vergroeningssubsidies, zoals baanbehoud en goede lonen. Zoals ook in de Verenigde Staten gebeurt bij de Inflation Reduction Act. Ook moeten de subsidies gebruikt worden waarvoor ze bedoeld zijn: het vergroenen van de Europese industrie.

Europese solidariteit moet worden versterkt

Naast solidariteit tussen mensen, is ook solidariteit tussen Europese landen cruciaal. Duitsland en Frankrijk zijn op dit moment verantwoordelijk voor driekwart van de Europese staatssteun voor de industrie. Dit recht van de diepste zakken is niet houdbaar, want het vergroot de verschillen binnen de Unie. Problematisch wordt het als bepaalde regio's, zoals Zuid-Polen (kolen) of Tsjechië en Hongarije (auto-industrie), geen perspectief meer zien in de nieuwe economie. Naast groene financiering moet de EU daarom ook zorgen voor een eerlijke transitie van deze gebieden en daar geld voor beschikbaar stellen. Het bestaande Eerlijke Transitiefonds moet daarom uitgebreid worden. Zodat als de fossiele industrie er verdwijnt, werknemers omgeschoold kunnen worden en het aantrekkelijk blijft voor nieuwe bedrijven om er zich te vestigen. De transitie moet hoop bieden in plaats van angst voor de toekomst.

3. Hoe nu verder?

De constatering van een uitdaging geeft de verantwoordelijkheid te werken aan een oplossing. Het formuleren van deze visie is daarom slechts een eerste stap. De denkrichting en voorstellen uit dit stuk zullen het uitgangspunt vormen van ons handelen in de komende maanden en zelfs jaren.

We hopen dat deze visie en de gesprekken en debatten die we de komende tijd erover zullen voeren, leiden tot een gezamenlijk toekomstbeeld, gedeeld door verschillende partijen, en de samenwerking die nodig is om dit daadwerkelijk te realiseren. In aanloop naar de Europese verkiezingen, maar juist ook in de periode daarna.

Die realisatie zal een lange adem vergen en in onze ogen een van de belangrijkste taken zijn voor de nieuwe Europese Commissie en het Europees Parlement, die zullen moeten werken aan een ‘Green Industrial Deal’, zoals wij Groene Industriepolitiek in de Europese context noemen. Een Europese Groene Industriedeal is noodzakelijk, maar heeft ook de potentie om Europa te verenigen in een agenda voor de komende vijf jaar. Een agenda die de basis legt voor een Unie die kan omgaan met geopolitiek schokken, de klimaatcrisis in de ogen kijkt en de sociale en economische kansen die de groene industrie biedt met beide handen aanpakt.

Onze opdracht ligt er. We gaan aan de slag.